

суспільства. Ще один важливий наслідок – внаслідок церковно–освітніх реформ на зламі XVIII–XIX ст. у Східній Галичині було урівняно в правах Католицьку і Греко–католицьку церкви, засновано Греко–католицькі семінарії у Відні, Львові та Ужгороді, Львівський університет, а також розгалужену мережу народних шкіл. Все це сприяло підвищенню освітнього рівня молоді, насамперед сільської, формуванню української еліти, зокрема духовної, яка брала активну участь у культурно–освітніх товариствах [12, с. 179–181].

Список використаних джерел

1. ЦДІАЛ України. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 54.
2. Там само. – Ф. 168. – Оп. 1. – Спр. 124–125.
3. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986. – Т. 44. – Кн. 2.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 34.
5. Левицький К. Про шпихліри і крамниці / К. Левицький. – Львів, 1893. – 45 с.
6. ЦДІАЛ України. – Ф. 168. – Оп. 1. – Спр. 34–35.
7. Там само. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 79.
8. Там само. – Ф. 180. – Оп. 1. – Спр. 52.
9. Стеблій Ф. Боротьба селян Східної Галичини проти феодалного гніту / Ф. Стеблій. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. – 184 с.
10. ЦДІАЛ України. – Ф. 148. – Оп. 1. – Спр. 153.
11. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів / К. Левицький. – Львів, 1926. – Т. 1. – 736 с.
12. Руська Трійця в історії суспільно–політичного руху і культури України. – Київ: “Наукова думка”, 1987. – 280 с.

References

1. CDIAL Ukrai'ny. – F. 19. – Op. 1. – Spr. 54.
2. Tam samo. – F. 168. – Op. 1. – Spr. 124–125.
3. Franko I. Zibr. tvoriv: U 50 tomah. – K., 1976–1986. – T. 44. – Kn. 2.
4. CDIAL Ukrai'ny. – F. 19. – Op. 1. – Spr. 34.
5. Levyc'kyj K. Pro shpyhliry i kramnyci / K. Levyc'kyj. – L'viv, 1893. – 45 s.
6. CDIAL Ukrai'ny. – F. 168. – Op. 1. – Spr. 34–35.
7. Tam samo. – F. 19. – Op. 1. – Spr. 79.
8. Tam samo. – F. 180. – Op. 1. – Spr. 52.
9. Steblij F. Borot'ba seljan Shidnoi' Galychyny proty feodal'nogo gnitu / F. Steblij. – Kyi'v: Vyd-vo AN URSR, 1961. – 184 s.
10. CDIAL Ukrai'ny. – F. 148. – Op. 1. – Spr. 153.
11. Levyc'kyj K. Istorija politychnoi' dumky galyc'kyh ukrai'nciv 1848–1914. Na pidstavi spomyniv / K. Levyc'kyj. – L'viv, 1926. – T. 1. – 736 s.
12. Rus'ka Trijca v istorii' suspil'no–politychnogo ruhu i kul'turi Ukrai'ny. – Kyi'v: “Naukova dumka”, 1987. – 280 s.

Panfiova T. O., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of Political Science and Philosophy, Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (Ukraine, Lviv), oleg-muravskiy@ukr.net

Nationally–political reforms in the Austrian empire and their influence on the origin of the Ukrainian public unions and associations (an end of XVIII – is the first half of XIX of century)

It is marked that in the end XVIII of century, as a result of division of Poland, in the complement of the Austrian empire there was included Galychyna – his East (mainly Ukrainian) and Western part where the new administrative agency adopted by the kingdom of Galicij and Lodomerii with a center in Lviv is created. Main principles of national politics of the Austrian empire consisted in realization of the known principle of “divide et impera” (“divide and rule”). In the concrete situation of kingdom of Galicij and Lodomerii, in particular, East Galychyna, is meant the parcel of land of Poland certain privileges that envisaged fixing of them dominant role in realization of politics of empire in this region, and at the same time – in limitation of Ukrainians of possibilities really to influence on socio–economic and nationally–political development. To describe the features of development public institutes of Ukrainians in an investigated period is a primary purpose of the article.

Keywords: Austria–Hungary, reforms, public institutes.

Панфілова Т. А., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры политических наук и философии, Львовский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (Украина, Львов), oleg-muravskiy@ukr.net

Национально–политические реформы в Австрийской империи и их влияние на зарождение украинских общественных союзов и объединений (конец XVIII – первая половина XIX ст.)

Отмечено, что в конце XVIII ст., в результате разделения Речи Посполитой, в состав Австрийской империи была включена Галичина – Восточная (преимущественно украинская) и Западная ее часть, где создана новая административная структура, названная королевством Галиции и Лодомерии с центром во Львове. Главные принципы национальной политики Австрийской империи заключались в реализации известного принципа “divide et impera” (“разделяй и властвуй”). В конкретной ситуации королевства Галиции и Лодомерии, в частности, Восточной Галичины, – это означало наделение поляков определенными привилегиями, которые предусматривали закрепление их доминирующей роли в реализации политики империи в этом регионе, а в то же время – в ограничении украинцев возможностей реально влиять на социально–экономическое и национально–политическое развитие. Охарактеризовать особенности развития общественных институций украинцев в исследуемый период – основная цель статьи.

Ключевые слова: Австро–Венгрия, реформы, общественные институции.

* * *

УДК 392.12/14(477.85)=(161.2)+(135.1)

Парайко К. В.
аспірантка кафедри етнології, античної та середньовічної історії, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), parajko1989@gmail.com

ТРАДИЦІЙНА РОДИЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ТА СХІДНОРОМАНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ КІНЦЯ XIX – XX СТ.

На основі проведених польових етнографічних досліджень, вивчається сімейна звичаєвість та обрядовість українського та східнороманського населення Буковини. Автором подано комплекс магічних та раціональних прийомів в традиційній родильній обрядовості українців, румун і молдован Буковини. Розглянута ціла система різнорідних за походженням звичаїв і вірувань передродового, родового і післяродового періодів. Подається загальна характеристика традиційних заборон та обмежень для вагітної жінки; наводяться приклади основних методів, якими користувалися повитухи, їх дії, методи знеболювання під час пологів. Особлива увага приділяється першій купелі немовля після народження. Наводяться приклади віщування долі дитини, зокрема задується вірування про віщунок, яке записане автором на території Буковини.

Ключові слова: вагітна, новонароджений, родини, повитуха, родильна обрядовість.

Традиційна родильна обрядовість українського та східнороманського населення Буковини кінця XIX – XX ст. є складовою частиною культури народу. Вона становить цілу систему різнорідних за походженням звичаїв і вірувань, у яких раціональне тісно переплелось із магічним і релігійно–християнським. Цикл звичаїв і обрядів, якими супроводжувалося народження дитини, зберіг у народному побуті як українського, так і східнороманського населення Буковини ще в XIX – початку XX ст. багато архаїчних світоглядних уявлень. Поява на світ нової людини вимагала дотримання встановлених традицією ритуалів і звичаїв.

Мета даного дослідження полягає у тому, щоб на основі проведених польових етнографічних досліджень та наукової літератури проаналізувати специфіку, комплекс родильних звичаїв і обрядів.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період другої половини XIX – XX ст. Нижня хронологічна межа зумовлена появою систематичних досліджень присвячених родильній обрядовості

населення Буковини. Тому варто згадати дослідження Р. Ф. Кайндля, С. Ф. Маріана, П. Чубинського.

Основною **джерельною базою** даного дослідження є етнографічні матеріали кінця XIX – XX ст., публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, матеріали наукових конференцій та польових обстежень. В роботі значне місце займають експедиційні матеріали та етнографічні записи, зібрані автором у 2008–2013 рр. на території Чернівецької області (МЄЕ ЧНУ). Проаналізовано також статті С. Гвоздевич “Родильна обрядовість українців”, Н. Жмудь “Етнічні стереотипи статевого виховання молоді”, І. Іванків “Україна під могутнім покровом своєї небесної захисниці. (Про осінній цикл Богородичних свят в Україні)”, які опубліковано у журналах “Народна творчість та етнографія”, “Народознавчі зошити”.

З середини XIX ст. етнографічно–дослідницька діяльність активізується і набуває поглибленого характеру. Науковий інтерес представляє опис родильної обрядовості у працях Р. Ф. Кайндля “Гуцули” (1894), П. Чубинського “Труды этнографическо–статистической экспедиции в Западно–Русский край” (1876). Опис магічних дій та елементів в родильній обрядовості румунів Буковини знаходимо в праці румунського дослідника XIX ст. С. Ф. Маріана “Родини у румунів” (1892).

Науковій розробці теми сприяло використання загальнотеоретичних положень і висновків українських дослідників С. Гвоздевич, В. Борисенко, О. Боряк, Г. Кожоляно.

Родильну обрядовість в етнології поділяють на три групи: дородові звичаї і обряди; власне родильні; післяродові обрядові дії, що знаменують “приєднання” дитини до сім’ї, роду, громади [14, с. 348].

Допологові звичаї та обряди і самі пологи становлять систему раціональних знань і магічних дій, які виконувалися при лікуванні безпліддя, дітонародженні, а також прикмети, які передбачали вагітність і стать майбутньої дитини, різні повір’я на охорону здоров’я матері і немовляти [15, 2008, т. 2, с. 12].

За давньою традицією вважалося, що кожна сім’я повинна мати дітей: “А як не росте одна дитина, то на старості трудна година” (с. Іванківці Кіцманщина) [22, с. 158]. Бездітність розглядалася як кара за гріхи або як наслідок прокляття. Медицина не знала ефективних засобів лікування безпліддя, тому в таких випадках використовувались магічні прийоми. Щоб якимось позбавитися бездітності, жінки відвідували монастирі, вдавалися до численних молитов перед іконами, на яких намальовані святі з дітьми на руках та Матері Божої [8, с. 88]. Крім того, зверталися по допомогу до різних “бабок” і знахарок, які знали навіть спеціальні “заговори” та рецепти з різних трав для лікування жіночої безплідності, якими широко користувалися українці (с. Добринівці, Онут) та румуни (с. Бояни) [15, 2010, т. 3, с. 4].

Зустрічалися випадки штучного переривання вагітності, коли поява дитини була небажаною (дошлюбна вагітність дівчини, велика кількість дітей у сім’ї та ін.). У великих селах були бабки, які займалися штучним перериванням вагітності (давали пити вагітній різних настоїв отруйних рослин, коріння або

оперативно видаляли зародок дитини – “вишкребували плід”). Такі дії були поза законом, оскільки дуже часто вагітна жінка після спроби переривати вагітність помирала від зараження крові, безперервних кровотеч [13, с. 179]. Буковинський етнолог початку XX ст. Дмитрій Дан, який досліджував буковинських українців, у своїй праці “Русини Буковини” писав, що жінки, які хотіли позбутися небажаної вагітності сідали в проточну воду, незважаючи на пору року, і сиділи в ній по кілька годин до “зігнання плоду”. Але до цього звертались у випадку крайньої необхідності і робили штучне переривання вагітності у великій таємниці, бо у багатьох народів Європи, ця справа вважалась найтяжчим гріхом [21, с. 42]. Отже, як бачимо, методи переривання вагітності, на відміну від лікування безпліддя, були суто раціональними, практично–фізичними [1, с. 471].

Передпологові прикмети були покликані сприяти нормальному перебігу вагітності та доброму самопочуттю жінки. Її завжди шанували як ту, у чій руках було майбутнє роду. Рекомендації, що регламентували побут вагітної базувалися на багатому досвіді й концентрували раціональні знання з народної медицини та розуміння особливостей фізіологічно–психологічного стану жінки під час вагітності. Ці поради та заборони побутували не тільки в українців, але й в румунів та молдаван [24, с. 90].

Як засвідчують зібрані польові матеріали, до нашого часу вагітну намагаються оберігати від різних несподіванок та неприємностей. Ще до народження дитини жінка повинна була дотримуватися, крім гігієнічних, ще й деяких інших умов. Однією з найбільш дотриманих обмежень в українського та східнороманського населення Буковини була заборона на важку фізичну працю, вірили, що це призведе до передчасних пологів або ж дитина може народитись хворою. Слідкували, щоб вагітна чогось не злякалась, що в майбутньому могло зашкодити дитині (могла народитись зайкою, з плямою на тілі тощо) (українські села Банилів–Підгірний, Кам’яна), (молдавське село Мамалига). У молдаван Мамалиги Новоселицького району вагітній у кінці XIX ст. заборонялося красти (речі, овочі, фрукти та ін.) та тим паче приховувати цей факт, бо вірили, що дитина народиться із знаком на тілі у формі вкраденої речі [23, с. 76]. Відповідно ця заборона збереглась і донині [15, 2010, т. 1, с. 2].

Особливо побоювалась вагітна різних наврочень (“пороблень”), саме тому під час вагітності жінка повинна була постійно носити обручку, бо вважалося що саме обручка на випадок поганого ока або поганого слова слугувало оберегом від злих сил. Щоб оберігти себе від наврочень буковинки рекомендували вагітним жінкам носити при собі часник, який виступає як оберег у багатьох слов’янських та романських народів [11, с. 17].

Не дивлячись на те, що всі перелічені обмеження магічні за формою, вони у своїй основі мають раціональне зерно, оскільки наділена особливим статусом, обмежена в роботі та рухах, породилля могла трохи відпочити і відновити здоров’я і сили, а стриманість від статевого життя співпадала з пуерперальним періодом, необхідним для нормального відновлення органів, змінених вагітністю й родами.

Для того, щоб пологи були легкими і дитині легше було з'явитися на світ вдавалися до магічних дій. В народному уявленні “ворітьми”, через які приходять дитина, виступає материнське лоно, причому чим ширше відкриті ворота, тим легше пройдуть пологи. Тому більшість дій, які спрямовані на полегшення пологів, спрямовані на символічне відкриття “воріт”. Як тільки починалися потуги, в будинку породіллі відчиняли всі замки, вікна, двері, скрині, розстібали коміри сорочок, розв'язували вузли (українські села Добринівці, Дорошівці, Лівинці, Банилів–Підгірний, Сторожинець, Старі Бросківці, Спаська, Комарівці), (молдавські села Мамалига, Магала, Несвоя). Потім обкурювали породіллу зіллям (українські села Іспас, Глибочок, Старий Вовчинець, Чорнівка), (молдавське село Магала) [15, 2012, т. 1, с. 21]. Найдосвідченіші повитухи використовували й раціональні прийоми народної медицини. Деякі з них вправно робили масаж, компреси з навару льону, розтирання маслом, вигрівання гарячим зерном. Щоб легко розродитися, породіллі давали нюхати полин, робили приправу до страв із зеленої цибулі, поїли картопляним соком, відваром з березового листа [12, с. 181]. Також в діях повитухи добре простежується раціональність її обережної, очікувальної поведінки. Приймаючи пологи вона спостерігала за частотою, силою й тривалістю скорочень матки [2, с. 136].

Бажання миттєвого визволення плода маніфестували такі дії, як розплітання волосся, розстібання, розв'язування вузлів на одязі. Ініційований повитухою рух окремих предметів та індивідів були виявами життєвого руху (на відміну від нерухомості смерті) [4, с. 18].

При важких пологах повитухи використовували різні прийоми. Наприклад змушували вагітну битися животом об землю або в стіну, клали її на лавку і підносили ноги вгору. Деякі респонденти згадують, що вагітній рекомендували носити воду з криниці, дути в порожню пляшку, стрибати через лавку або з припічка (румунське село Чудей, українське село Старий Вовчинець) [15, 2011, т. 5, с. 3].

Методи, якими користувалася повитуха умовно можна поділити на раціональні та магічно–релегійні. Вони об'єднуються в три групи:

1. Ірраціональні або магічні (ритуал розкриття дверей і вікон будинку, відкриття царських воріт у церкві, розв'язування вузлів на речах у будинку, розплітання волосся на голові у породіллі, накладання на живіт пояса священика);

2. Раціональні (фітотерапевтичні прийоми, що засновані на використанні відварів лікарських трав і теплих компресів з прогрітих зерен, грису (висівок); з використанням спеціального інструментарію чи пристосувань для родопомочі);

3. Умовна група, яку складають засоби, раціональні у своїй основі, але що виконувалися як магічний ритуал (прийоми, що діяли на породіллу заспокоїливо, але супроводжувалися магічними діями, наприклад, читання молитви) [6, с. 11].

Повитуха докладала чимало зусиль для того, щоб забезпечити дитині регламентований вхід у цей світ. Існувало вірування, що дитина повинна виходити з лона матері головою. Усе інше, а саме коли дитина “йде

ногами” (сідничне прилягання) сприймалося як аномалія, з очевидною аналогією в поховальній обрядовості, адже з хаги померлого виносять ногами вперед – із цього на той інший світ (в українців відоме уявлення: після смерті “душа”, відокремившись від тіла, стоїть у “головах”). З того світу на цей рух тіла має відбуватися навпаки – воно мусить рухатися вперед головою, а будь-яке відхилення проектувалося на майбутнє дитини. Подібне вірування відоме і по всій Європі [3, с. 258].

Система традиційних народних засобів догляду за дитиною у буковинців складалася як з раціональних (купання немовляти, його масаж, сповивання), так і магічних (комплекс оберегів) елементів.

Румунська дослідниця Н. Штюке зазначає, що традиційне суспільство інакше використовує відносини із сакральним і відповідно становище новонародженого. Ряд вірувань, які майже завжди передаються через обряди, магічні та магічно–ритуальні дії, відіграють не так божественну або просвітницьку роль, як таку, що відображає прагнення людини до прихильності сакрального [20, с. 44].

Розрізнення статті в українців Буковини відбувалося вже з перших хвилин народження дитини, передусім через дії з пуповиною. Щоб передбачити характер майбутніх занять дитини, повитуха відтинала пуповину на якомусь певному предметі. Обрядове закріплення статті дитини засвідчувалося загортанням хлопчика в сорочку батька, а дівчинки – в материну [19, с. 9].

Важливим ритуалом після народження дитини була перша купіль. Вона супроводжувалася певними діями і словесними формулами, в яких зберігся відгомін давніх вірувань у магічну силу води, слова і першого (ініціального) стикання дитини з різними життєво необхідними предметами. Щоби підсилити магічну дію першої купелі, використовували різні предмети та рослини: золоті прикраси (Кам'яна), гроші (Бабине, Іспас, Усть–Путила, Шипинці), монети (Молодія), пелюшки (Спаська), мед, молоко (Дорошівці), квіти (Нижні Станівці, Спаська, Сторожинець, Шипинці), васильок (Кам'яна, Нижні Станівці, Чорнівка) [15, 2008, т. 2, с. 16]. Перша купіль новонародженого мала подвійний зміст: з одного боку – гігієнічне очищення, з другого – духовне, через магічну силу води [18, с. 21].

Скупану дитину загортали у чисто випрану сорочку батька, з якої потім робили пелюшки (Бабине, Іспас, Заставна, Новоселиця, Сторожинець, Старі Бросківці, Кам'яна). Батько відразу ж після купелі мусив поцілувати дитину, а потім передати її матері [15, 2009, т. 2, с. 7].

Вірили, якщо пологи відбулися в обідню пору, то це знак, що дитина буде нещасною. Щасливими є діти народженні на світанні. Співає когут під час народження, то це вважається поганою прикметою. Найбільшим щастям вважається народження в “сорочечці” або у “чепчику”. Народяться близнята, то хтось із батьків невдовзі помре або хатне господарство потрапить у злидні і занепад. Інші кажуть, що народження близнят або трійнят мало б бути карою Божою. При народженні кожна людина отримує свою зірку на небі та свого ангела–охоронця. Коли її зірка падає з неба, то людина помирає [9, с. 11].

Не менше ніж вроків, бояться злих духів і відьом, які, скориставшись тим, що дитина нехрещена і що ніхто на неї не зважає, викрадають її, залишаючи замість неї свою, погану відміну. Таку дитину одразу можна впізнати по її крику, ненаситності та по великій голові. Так, у Старих Бросківцях одразу після пологів намагалися позачиняти всі вікна і двері, щоб уберегти дитину від злих сил.

Побутовав цілий ряд повір'їв, якими мотивувалась поведінка породіллі після пологів: після заходу сонця не можна було нічого дарувати або позичати з хати, бо сон в дитини пропаде (Сторожинець, Кам'яна, Старі Бросківці); не можна було показувати дитину до хрещення стороннім ("щоб не було напасти") (Сторожинець). Причому твердо вірять, що ці дії наперед визначають долю дитини (Кам'яна, Спаська) [15, 2011, т. 3, с. 10].

Віра в духів, що переслідують дітей, поширена в багатьох народів світу. Зокрема так було в давніх євреїв, греків і римлян, персів, калмиків, угорців, індів, литовців, ірландців, шотландців. Щоб відігнати злих духів, використовують ті самі способи, що й проти уроків: сіль, часник, залізо [15, 2011, т. 6, с. 20].

Науковий інтерес викликає ритуал, записаний нами у селах Кам'яна та Старі Бросківці Сторожинецького району, за яким після народження батьки запрошували до себе віщунку (їхню роль виконували 2–3 жінки), які провіщали долю новонародженої дитини. Обряд провіщування долі проводився за допомогою ритуальних страв, які були приготовлені до пологів. Даний обряд зустрічається не лише на Буковині, а і у сусідніх регіонах [16, с. 190]. Наприклад, Анна-Марія Сореску-Марінкович в статті "Віщунки в румунів Тімоку: Колективний та індивідуальний фольклорний репертуар" пише про трьох віщунку, які з'являються в образі трьох молодих і гарних дівчат-сестер [17, с. 95].

Поки дитина не хрещена, біля неї цілу ніч має горіти свічка (свічка) – інакше злі духи могли б наблизитись до дитини та завдати їй шкоди. Тому з хрещенням не зволікають: вже на другий день, а здебільшого у перші 8 днів після народження дитину хрестять.

Одним з перших таїнств, які прилучали дитину до сім'ї, громади, християнського світу є хрестини. Новонародженого до хрещення вважали "нечистим". Хрещеними батьками могли бути вінчалні батьки, друзі, родичі. Їх запрошували батьки дитини, частували горілкою, калачами. Заборонялося брати в куми вдівців і вагітних жінок. Ще в середині ХХ ст. у цьому брала участь і повитуха – а в селі Спаська саме моаша несла дитину до церкви на хрещення. Відмова від запрошення не допускалася. На кумів накладалась і певна відповідальність. Вони брали участь в соціалізуючому обряді "пострижин", виховному процесі дитини, давали своє благословення та виконували почесну роль на її весіллі [15, 2008, т. 3, с. 14].

На Сторожинеччині обов'язковими атрибутами обряду хрещення є кумівські свічки та крижми (шматок білого полотна, покривало або скатертина та хресна свічка), з яких у майбутньому мати виготовить для дитини першу сорочку. Крижму обвивають навколо свічки і обв'язують стрічкою та прикрашають квітами. За повір'ями українців Буковини, свічки, які прив'язували до крижми, потрібно було якомога

швидше спалити, "щоб дитина свою долю швидше знайшла і не залишилася без пари в житті"; румуни і молдавани Буковини красою і розміром свічок "показували свій гонор" (молдавські села Магала, Бояни, румунське село Чудей) [15, 2013, т. 2, с. 5].

Під час проведення польових досліджень зафіксували звичай використання каші на хрестинах (єдиний випадок серед досліджених населених пунктів). Так, наприклад, у с. Старі Бросківці моаша роздавала кожному присутньому гречану кашу [15, 2010, т. 4, с. 8].

Вірили, що ім'я має фатальне значення. З іменем при хрещенні дитина отримує ангела-охоронця, дістає наставництво божої сили. Ім'я дитини вибирали тільки після її народження. Вибір імені до родів, за віруваннями буковинців, міг привести до народження мертвої дитини. Переважне право давати дитині ім'я мав чоловік-батько. Повитуха, впоравшись з пологами, разом з батьком дитини йшла до священика замовити Службу Божу за успішні пологи, домовитись про ім'я новонародженого та про час хрещення [7, с. 78].

Поширеним у всіх зонах Буковини було перейменування дітей. Як правило це відбувалося шляхом імітації купівлі-продажу дитини. Коли батьки спостерігали, що з дитиною щось негаразд (тривала хвороба) вони намагалися "відв'язати" дитину від свого родового дерева – поганого коріння ("від гріхів родичів").

Зустрічались випадки (в Буковинському Передгір'ї та на Гуцульщині), коли після двох померлих дітей третю новонароджену дитину під час обряду хрестин "продавали" кумі, беручи від неї гроші. Повертаючи назад через вікно дитину, кума промовляла: "Беріть і покладіть мою дитину в тепло, ростіть її в добрі, бо то дитина моя". В такий магічний спосіб намагалися обминути смерть, обдурити нечисті сили, які могли бути у хаті і шкодити дітям [12, с. 81–83].

Важливим був звичай пострижин. Він бер початок від дохристиянських часів і, на думку дослідників, був способом жертви Родові та Рожаниці. Про зв'язок із язичницькими культами вогню, води й дерев свідчить один із складників пострижин – спалення, кидання на воду, або накопування під плодним деревом зістриженого волосся.

До посліду, пуповини, першого зрізаного волосся, нігтів, ставилися дбайливо, вважаючи, що в цих предметах знаходиться особлива життєва сила, яка дієва за будь-яких обставин. Також вірили, що з ними пов'язана і доля дитини. Це є прикладом парціальної магії [7, с. 78].

У традиційній духовній культурі населення Буковини, як і будь-яких інших етносів, один з найважливіших є дитячий комплекс обрядів і звичаїв, адже за його допомогою оформлювався один із головних циклів сімейної обрядовості. Аналіз звичаїв та обрядів родильно-хрестильного циклу сімейної обрядовості складає невід'ємну частину комплексного етнологічного вивчення традиційної культури українців і їхніх зв'язків з іншими представниками етносів, що мешкають на території Буковини.

Для родильної обрядовості українського та східнороманського населення Буковини характерно поєднання традицій і звичаїв, як магічних у своїй

основі, так і таких, що мають раціональне зерно. В ній тісно переплелися обряди, що виникли в дохристиянську епоху з більш пізніми християнськими. У наш час в сфері родильної обрядовості сталися значні зміни. Ті обряди і звичаї, що все ж збереглися існують переважно без їх колишнього ритуально-магічного забарвлення. Забулися як більшість магічних ритуалів, так і раціональних моментів. Вони виконували охоронно-профілактичне значення, символізували прийняття новонародженого у сімейній і громадській колектив. Те, що деякі із них збереглися до нашого часу визначається багатьма історичними чинниками, у тому числі й етнокультурною традицією.

Список використаних джерел

- Аксенов А. П. Я – не колдун, я – знахар / А. П. Аксенов. – Д.: Сталкер, 2002. – 534 с.
- Борисенко В. Обряди і звичаї в українській родині / В. Борисенко // Традиції і життєдіяльність етносу. – К., 2000. – 348 с.
- Боряк О. Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців: між профанним і сакральним / О. Боряк. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009.
- Боряк О. О. Інститут акушерства і постать повитухи в традиційній культурі українців: історія, ритуал, міфологія / О. Боряк // Автореф. дис. ... доктора історичних наук. – К., 2010.
- Гвоздевич С. Родильна обрядовість українців / С. Гвоздевич // Народознавчі зошити. – 1997. – № 2. – С. 12–19.
- Дмитрієва В. В. Родильно-хрестильна обрядовість греків Приазов'я в другій половині XIX – XX ст. / В. В. Дмитрієва // Автореф. ... канд. історичних наук. – К., 2003.
- Жмудь Н. Етнічні стереотипи статевого виховання молоді / Н. Жмудь // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 3. – С. 75–80.
- Іванків Є. Україна під могутнім покровом своєї небесної захисниці. (Про осінній цикл Богородичних свят в Україні) / Є. Іванків // Народна творчість і етнографія. – 1998. – № 5–6. – С. 88–94.
- Кайндль Р. Ф. Гуцули: їхнє життя, звичаї та народні перекази. – 2-е вид., виправлене і доп. / Пер. з німец. З. Пенюк; наук. редактування і післямова О. Масана / Р. Ф. Кайндль. – Чернівці: "Молодий буковинець", 2003.
- Кайндль Р., Манастирський О. Русини на Буковині / Переклад з нім. В. Іванюка, післямова М. К. Чучка / Р. Кайндль, О. Манастирський. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 245 с.
- Кобилянський С. Д., Пішак В. П., Дробніс Б. Я. Історія медицини Буковини. Цифри і факти / С. Д. Кобилянський, В. П. Пішак, Б. Я. Дробніс. – Чернівці: Медакадемія, 1999. – 378 с.
- Кожоляно Г. К. Етнографія Буковини / Г. К. Кожоляно. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – Т. 2. – 457 с.
- Кожоляно Г. К. Традиційні звичаї та вірування українців Буковини у передродовий період родильної обрядовості / Г. К. Кожоляно // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Чернівецький університет, 2014. – Вип. 684. – С. 180–185.
- Макарчук С. А. Етнографія України: навч. пос. / С. А. Макарчук. – Львів: Світ, 2004. – 548 с.
- Матеріали польових етнографічних експедицій, зібрані в українських та румунських селах Чернівецької області у 2008–2013 рр., зберігаються в етнографічному музеї факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (МЕЕ ЧНУ).
- Мойсей А., Парайко К. Охоронні та очисні ритуали для матері й дитини та "приєднання" новонародженого до сім'ї, громади в обрядовості українців Буковини / А. Мойсей, К. Парайко // Буковинський журнал. – Чернівці, 2011. – № 3. – С. 188–197.
- Сореску-Марінкович Анна-Марія. Вішунки в румунів Тімоку: колективний та індивідуальний фольклорний репертуар // Народна творчість та етнографія. – 2011. – № 2. – С. 45–52.
- Стельмахович М. Народне дитинознавство / М. Стельмахович. – К., 1985. – 196 с.
- Чубинський П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край / П. Чубинский. – СПб., 1876. – Т. VII. – С. 9.
- Штюке Н. Прилучення новонародженого до сакрального / Н. Штюке // Народна творчість та етнографія. – 2011. – № 2. – С. 40–49.
- Dan Dmitrie. Rutenii din Bucovina. Schiță etnografică. – București, 1913.
- Fochi A. Paralele folclorice coordonatele culturii carpatice. – Bucbrestii: Minerva, 1984.
- Marian S. F. Nașterea la români: Studiu etnografic / Simion Florea Marian. – București: Lito-Tipografia Carol Gobl, 1892.
- Nandriș I. Satul nostrum. Mahala din Bucovina. – Sibin: Tribuna, 2001.

References

- Aksenov A. P. Ja-ne koldun, ja znahar / A. P. Aksenov. – D.: Stalker, 2002. – 534 s.
- Borysenko V. Orjady i zvychaji v ukrajins'kij rodyni / V. Borysenko // Tradyciji i zhyttjedijal'nist' etnosu. – K., 2000. – 348 s.
- Borjak O. Baba-povyтуha v kul'turno-istorychnij tradyciji ukrajinciv: mizh profannym i sakral'nym / O. Boriak. – K.: Instytut mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologiji im. M. T. Ryl's'kogo NAN Ukrainy, 2009.
- Borjak O. O. Instytut akussherstva i postat' povyтуhy v tradycijnij kul'turi ukrajinciv: istorija, ritual, mifologija / O. Borjak // Avtoref. dys. ... doktora istorychnyh nauk. – K., 2010.
- Gvozdevych S. Rodyll'na obriadovist' ukrajinciv / S. Gvozdevych // Narodoznavchi zoshyty. – 1997. – № 2. – S. 12–19.
- Dmytrieva V. V. Rodyl'no-hrestyl'na obrjadovist' grekiv Pryazovjia v drugij polovyni XIX – XX st. / V. V. Dmytrieva // Avtoref. dys. ... kand. istorychnyh nauk. – K., 2003.
- Zhмud' N. Etnichni stereotypy statevogo vyhovannja molodi / N. Zhмud' // Narodna tvorchist' ta etnografija. – 2003. – № 3. – S. 75–80.
- Ivankiv Je. Ukrajina pid mogutnim pokrovom svojej nebesnoj zahysnyci. (Pro osinnij cykl Bogorodychnyh svjat v Ukraini) / Je. Ivankiv // Narodna tvorchist' ta etnografija. – 1998. – № 5–6. – S. 88–94.
- Kajndl' R. F. Guculy: jihnje zhyttja, zvychaji ta narodni perekazy. – 2-e vyd., vypravlene i dop. / Per. z nimec. Z. Penjuk; nauk. redaguvannja i pisljamova O. Masana / R. F. Kajndl'. – Chernivci: "Molodyj bukovynec", 2003.
- Kajndl' R., Manastyr's'kyj O. Rusyny na Bukovyni / pereklad z nim. V. Ivanjuka, pisljamova M. K. Chuchka / R. Kajndl', O. Manastyr's'kyj. – Chernivci: Zelena Bucovina, 2007. – 245 s.
- Kobyljans'kyj S. D., Pishak V. P., Drobnis B. Ja. Istorija medycyny Bucovyny. Cyfry i fakty / S. D. Kobyljans'kyj, V. P. Pishak, B. Ja. Drobnis. – Chernivci: Medakademija, 1999. – 378 s.
- Kozholjanko G. K. Etnografija Bucovyny / G. K. Kozholjanko. – Chernivci: Zoloti lytavry, 2001. – T. 1. – 457 s.
- Kozholjanko G. K. Tradycijni zvychaji ta viruvannja ukrajinciv Bucovyny u peredrodovij period rodyl'noji obrjadovosti / G. K. Kozholjanko // Naukovyj visnyk Chernivec'kogo universytetu: Zbirnyk naukovyh prac'. Istorija. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny. – Chernivci: Chernivec'kyj universytet, 2014. – Vyp. 684. – S. 180–185.
- Makarchuk S. A. Etnografija Ukrainy: Navch. pos. / S. A. Makarchuk. – L'viv: Svit, 2004. – 548 s.
- Materialy pol'ovych etnografichnyh ekspedycij, zibrani v ukrajins'kyh ta rumuns'kyh selah Chernivc'koji oblasti u 2008–2013 rr., zberigajut'sia v etnografichnomu muzeji fakul'tetu istoriji, politologiji ta mizhnarodnyh vidnosyn Chernivec'kogo nacional'nogo univrsytetu im. Ju. Fed'kovycha (MEE CHNU).
- Mojsej A., Parajko K. Ohoronnita ochysni rytualy dlja materi i dytyny ta "pryjednannja" novonarozhzenogo do simji, gromady u obrjadovosti ukrajinciv Bucovyny / A. Mojsej, K. Parajko // Bukovyn's'kyj zhurnal. – Chernivchi, 2011. – № 3. – S. 188–197.
- Sorjesku-Marinkovyh Anna-Marija. Vishunky v rumuniv Timoku: kolektyvnyj ta individual'nyj fol'klornyj repertuar // Narodna tvorchist' ta etnografija. – 2011. – № 2. – S. 45–52.
- Stel'mahovuc' M. Narodne dytynoznavstvo / M. Stel'mahovych. – K., 1985. – 196 s.
- Chubyn's'kyj P. Trudy etnograficheskogo-statisticheskoi ekspedyciji v Zapadno-Russkij kraj / P. Chubinskij. – SPb., 1876. – T. VII. – S. 9.

20. Shtjuka N. Pryluchennja novonarodzhеного do sakral'nogo / N. Shtjuka // Narodna tvorčist' ta etnografija. – 2011. – № 2. – S. 40–49.

21. Dan Dmitrie. Rutenii din Bucovina. Schiță etnografică. – București, 1913.

22. Fochi A. Paralele folclorice coordonatele culturii carpatice. – Bucbrești: Minerva, 1984.

23. Marian S. F. Nașterea la români: Studiu etnografic / Simion Florea Marian. – București: Lito–Tipografia Carol Gobl, 1892.

24. Nandriș I. Satul nostrum. Mahala din Bucovina. – Sibin: Tribuna, 2001.

Paraiko K. V., graduate student of the Department of ethnology, ancient and medieval history, Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University (Ukraine, Chernivtsi), parajko1989@gmail.com

Traditional puerperal rites Ukrainian and Romance population Bukovina end of XIX – XX centuries

In an article on the basis of field ethnographic studies examined family conventionality and ritual Ukrainian and Romance population Bukovina. The author studied a set of magical and rational methods in traditional rituals maternity Ukrainian, Romanian and Moldovan Bukovina. Considered an entire system of diverse origin customs and beliefs of prenatal, and postnatal periods generic. Served general characteristics of traditional prohibitions and restrictions for pregnant women; are examples of the main methods used by midwives, their actions, methods of pain relief during labor. Special attention is given to the first font baby after birth. Examples divination fate of the child, including beliefs about vischunok mentioned that written by the author on the territory of Bukovina.

Keywords: pregnant, newborn, family, midwife, maternity ritualism.

Парайко К. В., аспірантка кафедри етнології, античної і середньовікової історії, Черновицький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), parajko1989@gmail.com

Традиционная родильная обрядность украинского и восточнороманского населения Буковины конца XIX – XX вв.

На основе проведенных полевых этнографических исследований, изучается семейная обрядность украинского и восточнороманского населения Буковины. Автором представлен комплекс магических и рациональных приемов в традиционной родильной обрядности украинцев, румын и молдаван Буковины. Рассмотрена целая система разнородных по происхождению обычаев и верований предродового, родового и послеродового периодов. Подается общая характеристика традиционных запретов и ограничений для беременной женщины; приводятся примеры основных методов, которыми пользовались повитухи, их действия, методы обезболивания при родах. Особое внимание уделяется первой купели младенца после рождения. Приводятся примеры предсказания судьбы ребенка, в частности упоминаются верования о прорицательницах, которое записано автором на территории Буковины.

Ключевые слова: беременная, новорожденный, семья, повитуха, родильная обрядность.

* * *

УДК 94*477"(19)

Падалка С. С.
магістр, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), seriogap@ukr.net

ЗМІНИ В ПРОЯВАХ ТА ФОРМАХ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНИМ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОВЖИВАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ ВЕРСТВ ПІДРОСІЙСЬКОЇ УКРАЇНИ (XIX ст. – ПОЧАТОК XX ст.)

На основі репрезентативного кола джерел, масиву літератури розглянуто зміни в політичних і правових передумовах корупційних діянь різних верств суспільства (чиновників, міщан, селян) в другій половині XIX ст. Наукова література, яка включає проблеми соціальних відносин лише почасти розглядає проблему зловживань бюрократії, а також прояви форм порушень з боку громадян тощо. Важливість окресленої проблеми зумовлюється, перш за все необхідністю мати чітке уявлення про соціально-економічні реалії українського суспільства. З'ясовано, що після 1861 р. в підросійській Україні склалась низка нових економічних, політичних, соціальних передумов поширення зловживань владою, а також були відкриті нові більш якісні засоби протидії корупційних діянь.

Враховувався фактор наступності та перспективності у розвитку соціальної сфери українського суспільства. Значна увага приділена з'ясуванню історичних чинників, зсувів у орієнтирах та оціночних судженнях суспільних верств.

Вперше в історіографії на основі специфічного методологічного інструментарію проаналізовано вплив чинників що сприяли поширенню корупційних зловживань як посилення регулярної функції держави,

незавищеність формування відносин власності, шляхів розбудови ринкової середовища. Особлива увага приділена з'ясуванню обставин змін в масовій самосвідомості сприйняття зловживання владою, казнокрадства. Підкреслено, що в підросійській Україні склалися обставини, коли хабарництво виступало одним з елементів управління державними і суспільними справами. Значне місце в статті знайшли сюжети з'ясуванню правових чинників що спричиняли корупційні діяння. Розкрито вплив обмежувальних факторів, надмірних форм контролю, несистематизованості законодавства на економічні процеси, благополуччя державної бюрократії. Показана роль хабарництва в організації, устрої і функціонуванні політичної влади. Визначається, що корупція спричиняла великий соціальний, економічний збиток.

Ключові слова: корупція, лихоїмство, чиновник, хабар, казнокрадство, кримінальне законодавство, суспільство.

В другій половині XIX ст. політична корупція, або корупція у вищих ешелонах влади, спиралася на фундамент побутової, масової корупції, яка існувала у вигляді традиції, звичаю або насаджувалася штучно. Одним з найбільш тяжких та розповсюджених у чиновницькому середовищі видів зловживань було хабарництво та лихоїмство. Фактично це два види хабара, які дещо різнилися між собою. Зміст, що вкладався у ці поняття, зводився до наступного: хабар – це винагорода за те, щоб чиновник у межах своїх повноважень вчинив незаконну дію на користь того, хто її надавав; лихоїмство – це винагорода за ту роботу, яку службовець і так був зобов'язаний виконати (надавалася з метою або прискорити роботу, або як подяка після її виконання).

Аби стримати поширення явища корупції держава намагалася створити систему адміністративних обмежень для службовців. До першої групи – відносилися обмеження, спрямовані на підтримку гідності служби й уряду, представниками якого були чиновники. Звод статутів про цивільну службу вимагав від останніх високої моральності, уникнення пияцтва, брехні тощо. Саме до цієї групи відносились заборона видавати твори про внутрішнє і зовнішнє становище у державі. Це пояснювалося тим, що багато чиновників після відставки видавали мемуари, де досить детально описували чиновницьке свавілля, критикували владу. Друга група – обмеження, спрямовані на неприпустимість відволікання чиновника на інші заняття, крім службових. Передбачалося, що жалування забезпечувало чиновнику відповідне до його статусу утримання. Виходячи з цього закон забороняв сумісництво кількох посад у межах одного відомства. Третя група – дії, що могли бути використані чиновниками для протиправного покращення свого матеріального становища та з метою отримання немайнових вигод. Державним службовцями заборонялося брати участь у придбанні майна, продаж якого був їм доручений урядом; виступати повіреними у справах інших осіб в установі, де вони служили; займатися підрядами та постачанням у місцях служби; вступати в боргові зобов'язання з підлеглими; призначати на посади родичів чи однофамільців; приймати подарунки, пожертви, вітальні адреси тощо; бути позивачами у своєму відомстві. Четверта група – заборони на службову діяльність та винагороду за неї для чиновників, які отримали стягнення за порушення. Дані обмеження повинні були сприяти зниженню кількості зловживань у чиновницькому середовищі і створювали економічні механізми боротьби з ними [1, с. 192–193].